

CONCEPȚIA ÎNALTULUI COMANDAMENT ROMÂN PRIVIND SITUAȚIA DE LA FRONTIERA DE EST (1919-1939)

CORNEL POPESCU*

Făurirea statului național unitar suveran independent și indivizibil România Mare, a obligat armata română și celelalte componente ale sistemului național de apărare să găsească metodele și tehnicile de apărare a integrității teritoriale și a suveranității țării. Astfel, Marele Stat-Major** al armatei române și guvernele României au structurat și organizat sistemul de securitate și siguranță națională, precum și alianțele militare și politice defensive pentru a servi acestui deziderat major. Scopul principal urmărit de factorii militari și politici de la București era de a preveni și respinge cu minimum de pagube orice agresiune externă asupra granițelor țării noastre. Este important să precizez că pentru apărarea țării și-au adus contribuția și diplomații români, care prin munca depusă, prin încheierea unor tratate de alianță și chiar crearea unor organisme regionale de securitate, au ajutat conducerea armatei la elaborarea și aplicarea planurilor defensive.

România s-a confruntat cu pericole și chiar s-a atentat la adresa integrității sale teritoriale, imediat după încheierea Primului Război Mondial, în timpul desfășurării ședințelor Congresului de Pace de la Paris-Versailles. Atacul Ungariei asupra României pentru anexarea Transilvaniei precum și acțiunile bolșevice materializate prin incidente de frontieră; concentrări de forțe de-a lungul Nistrului; bande înarmate în zonele Hotin, Soroca, Vâlcov, Ismail; atentate cu explozibil pe calea ferată Cetatea Albă; împușcarea unor polițiști români la Chișinău¹. Autoritățile ruse vor continua și după 1920 acțiunile subversive împotriva României. S-au folosit în acest scop de Partidul comunist din România ce acționa ca secție a Kominternului***. Comuniștii români considerau țara noastră „un stat multinațional“, creație a „imperialismului apusean“, „o temniță a popoarelor“². La inițiativa Internaționalei Comuniste a fost alcătuit planul de declanșare a operațiilor revoluționare în România având drept centru zona de sud a

* Universitatea din Pitești.

** Astăzi poartă denumirea de Statul Major General.

¹ Arhivele Militare Române, fond M.St.M. secția a 3-a Operații, dos. Nr. 1005, f. 16-18.

*** Denumire dată Internaționalei a III-a comuniste, de fapt o abreviere a denumirii oficiale. Fondată la Moscova în martie 1919, reunea reprezentanții tuturor partidelor comuniste; influența Partidului Comunist în Uniunea Sovietică fiind preponderentă. S-a autodizolvat în 1943.

² Mihai Manea, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, p. 231-233.

Basarabiei, la Tatar Bunar, Cișmelele, Niocolaevska, Nerusai și Galilești³. În această zonă se vor desfășura în zilele de 12-17 septembrie 1924 confruntări între forțe subversive infiltrate din U.R.S.S., dublate de comuniști de la fața locului și trupe ale armatei române, care s-au soldat cu morți și răniți.

Tocmai din acest motiv, armata română, considerată în perioada interbelică, dar și astăzi, instituția care asigură existența statului și garantul integrității teritoriale și a independenței, a adoptat o poziție fermă de apărare a teritoriului național, deci a adoptat o poziție defensivă. „Țara Românească - conform unei directive elaborate de Marele Stat-Major - a cărei încheiere în granițele ei etnice s-a realizat, nu poate urmări scopuri de expansiune teritoriale în detrimentul altei țări [...]. Țara Românească își propune să respecte organizarea actuală a Europei Centrale pe baza tratatelor existente. Cu alte cuvinte, să păstreze integritatea teritoriului său național și să împiedice îngrunarea aliaților săi”⁴.

Marele Stat-Major al armatei a reprezentat „creierul”, structura centrală care a elaborat planurile și ipotezele privind un eventual conflict sau o eventuală stare de tensiune îndreptată împotriva României sau care ar fi avut consecințe indirecte asupra țării noastre.

Întinderea teritoriului și factorul demografic, două componente de bază ale potențialului militar erau de 2,5 ori superioare situației antebelice, clasând România printre țările mijlocii europene cu resurse umane și economice pentru organizarea unui sistem național de apărare. Configurația teritoriului național aproape rotund oferea avantaje din punct de vedere strategic pentru apărare în cazul în care s-ar fi produs un atac la frontieră, pentru că se permitea organizarea unei apărări strategice eșalonată în adâncime. Munții Carpați, aflați în centrul țării, constituiau centrul orografic al sistemului național de apărare mai ales dacă se realizau și amenajări genistice. În podișul Transilvaniei se putea organiza un centru militar în cazul în care România ar fi fost atacată de trei agresori*, odată sau pentru a se realiza o dislocare a efectivelor unităților și marilor unități în funcție de unde venea atacul.

Ipotezele și planurile de campanie ale Marelui Stat-Major vizau rezistența, oprirea atacului inamic și trecerea la contraofensivă de către armata română sau în colaborare cu armatele statelor aliate**, din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. România Mare era situată în Europa centrală și de sud-est, având localitățile extreme pe paralelele de 49°02' (Vășcăuți) și 43°15' (Ecrane) latitudine nordică, respectiv pe meridianele de 20°16' (Beba Veche) și 31°32' (Cetatea Albă) longitudine estică. Se plasa pe locul opt în Europa ca suprafață (295.049 km²) și al șaptelea ca populație (18.057.028 de locuitori conform recensământului din 1930)⁵.

România Mare se învecina cu Bulgaria în sud, Iugoslavia în sud-vest, Ungaria în nord-vest, Cehoslovacia și Polonia la nord și U.R.S.S. la nord și nord-est. Granița totală avea 3.400 km din care 812 km reprezentau frontiera cu Uniunea Sovietică, de

³ *Ibidem*, p. 246.

⁴ ***, *Istoria militară a poporului român*, Coord. Acad Ștefan Pascu, vol. VI, p. 291; A.M.R., fond M.St.M., dosar nr. 498, f. 484.

* Este vorba de un atac simultan al Ungariei, Bulgariei și U.R.S.S., adversarii probabili.

** Acestea erau Cehoslovacia, Iugoslavia, Grecia și Turcia, dar și Polonia cu care România avea o convenție defensivă din 1921.

⁵ ***, *Istoria românilor*, coord. Mihai Manea, Editura Humanitas, București, 2002, p. 140.

subliniat că toți cei 812 km reprezentau granița naturală pe Nistru⁶. Teritoriul Basarabiei prezenta aliniamentul geostrategic de apărare, delimitat în întregime de elementul natural cu valoare ridicată ca dificultate și anume Nistrul, lungimea sectorului românesc era de 924 km și constituia pe toată lungimea sa frontieră de stat (112,4 cu Polonia și 812 km cu U.R.S.S.), lățimea sa medie era de 150-250 m, adâncimea medie 2-3 m, iar viteza medie a cursului de apă în sectorul de frontieră era de 1-3 m/s⁷.

Comandanții și ofițerii Marelui Stat-Major al armatei române au împărțit teritoriul național al României în trei teatre de operații: de est (cu potențial inamic U.R.S.S.), de vest (cu potențial inamic Ungaria) și de sud (cu potențial inamic Bulgaria). „Zona de operațiuni” de est avea suprafața de 92.922 km² și o populație de aproximativ 7.000.000 de locuitori. Această zonă era împărțită la rândul său în trei subregiuni ce aveau ca limite: Nistrul, Prutul și Siretul, deci trei obstacole naturale în calea inamicului. Între Carpați și Siret, terenul și infrastructura permiteau orientarea dispozitivului de apărare în orice direcție și un ajutor din partea Poloniei și Cehoslovaciei (state aliante României). Între Siret și Prut, datorită reliefului ce avea altitudini de maxim 500 m, dispozitivele de apărare erau concentrate în apropiere de Bahlui, Herța, Hârlău, Bârlad, Huși, Vutcani și Berești⁸. Acest prim dispozitiv era urmat din punct de vedere tactic și strategic de al doilea dispozitiv pe aliniamentul Prutului, scopul acestuia era de a prelua sarcina de oprire a inamicului, în cazul în care primul dispozitiv ceda.

Dar, toate planurile acestea erau prevăzute pentru situația în care ar fi cedat primul aliniament strategic organizat pe Nistru. Conform specialiștilor militari, acesta era un obstacol natural care ne ajuta să ne apărăm, mai ales dacă unitățile și marile unități ar fi executat manevrele de acoperire în timp util, iar rezerva generală ar fi acoperit dispozitivul în adâncime. Înălțimile din zona Cornești-Milești (400 m), permiteau apărarea cu o dezvoltare frontală pe Nistru (Tighina) și Sculeni (Prut). Organizarea apărării pe linia Orhei-Sărășeni-Bălți era favorizată de râul Răut. Regiunea Lipnic-Securenii-Ocnița permitea apărarea Nistrului în zona de nord, dar și asigurarea strategică a dispozitivului de pe râul Răut (oprea inamicul să încercuiască trupele din zonă). Apărarea Hotinului era susținută în adâncime de două poziții între Lipcani și Vășcăuți și între Dorohoi și Gura Putilei⁹. Pentru întărirea apărării s-a preconizat executarea unor amenajări militare fortificate, în special pe aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Brăila-Galați, pentru a opri înaintarea inamicului spre București. În cazul unui atac sovietic de pe mare, măsurile care s-au luat au fost repararea și construirea unor cazemate, poziții de tragere pentru artileria de coastă, puncte de sprijin și puncte de apărare. Zona era acoperită de două regimente de infanterie, opt companii de infanterie marină și un regiment de artilerie¹⁰.

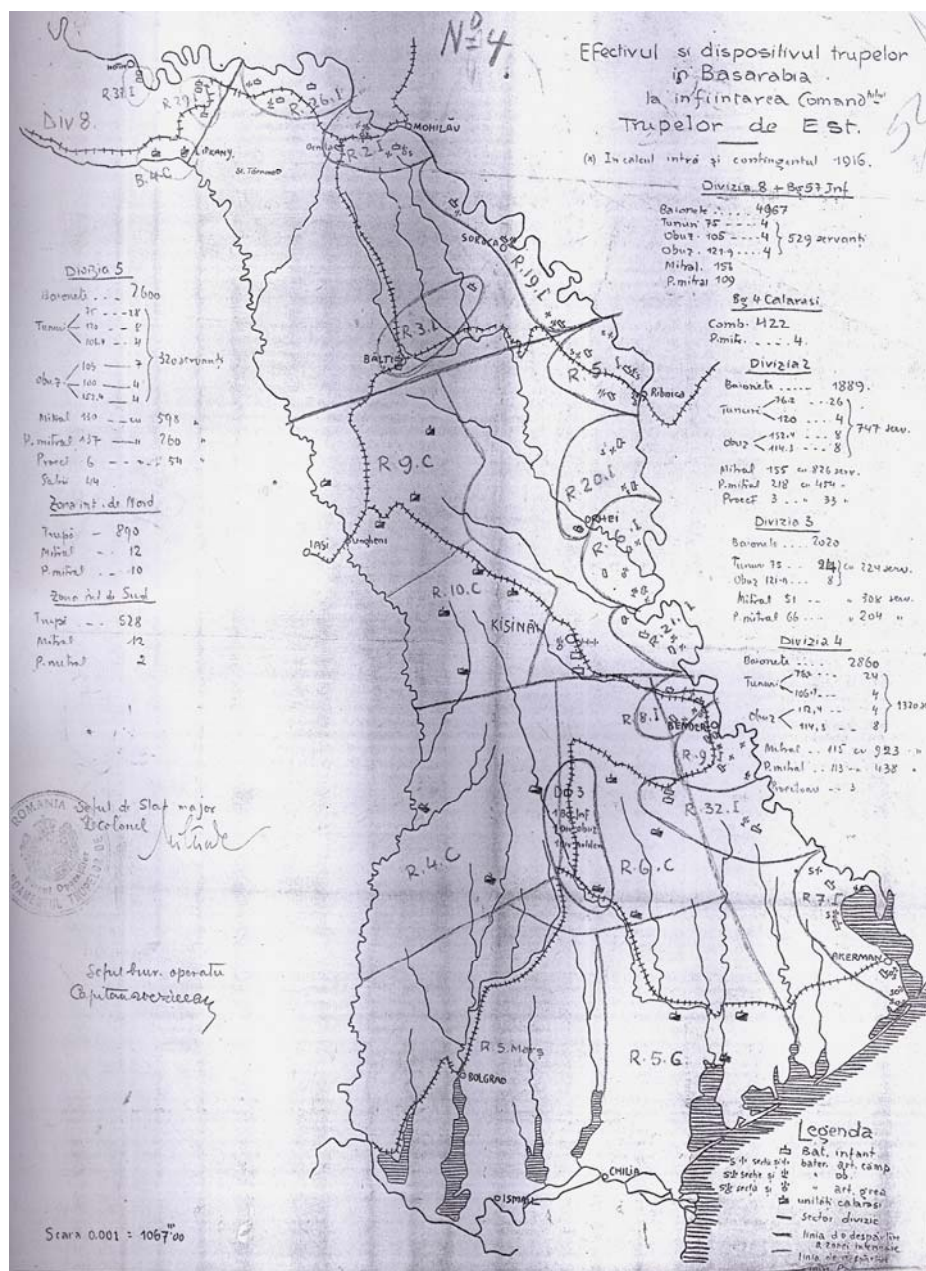
⁶ ****, Istoria militară a poporului român*, Coord. Acad Ștefan Pascu, vol. VI, p. 253.

⁷ *Ibidem*, p. 259.

⁸ *Ibidem*, p. 260.

⁹ Vezi pe larg P. Otu, C. Botoran, *Dimensiunea militară a securității naționale a României în perioada 1919-1940 în interesul național și politica de securitate*, Institutul Român de Studii Internaționale, București, 1995; Retegan Mihai, *În balanța forțelor (alianțe militare românești în perioada interbelică)*, Editura Semne, București, 1997.

¹⁰ A.M.R., fond M.St.M. Secția a 3-a Operați, dos. nr. 997, f. 55-70.

Proiectul ce include modul de constituire a diviziilor de luptă.
A.M.R., fond M.St.M. Secția a 3-a Operații, dosar nr. 997, f. 54.

Configurația războiului de apărare reiese din planurile de campanie întocmite de Marele Stat-Major. Ele au purtat nume de voievozi, conducători militari sau pur și simplu litere. Pentru anul 1924 în cazul unui atac sovietic, măsurile și modul de acțiune al armatei române erau prevăzute în proiectul de operație „Dragoș”¹¹. Pentru anul următor Marele Stat-Major a realizat planul de campanie „Ștefan” ce se baza pe ipoteza „Alexandru”, ce prevedea că principalul potențial inamic trebuia considerat U.R.S.S.¹². Pentru anul 1927 a fost elaborat de către planificatorii militari de la București un plan de campanie ce se baza pe ipoteza „Ștefan” (concentrarea forțelor principale în est)¹³. În următorii ani s-au dezvoltat aceste proiecte de operații. În 1931 a fost elaborat de Marele Stat-Major un plan de campanie, cu mai multe ipoteze, care trebuia să asigure protecție României. Planul de campanie „Nr. 4”¹⁴ prevedea masarea forțelor la granița de est. Printre variantele de acțiune ale acestui plan de campanie se înscriu ipotezele: „Nr. 4V”, „Nr. 4E”, „Nr. 4S”, iar pentru anul 1932 planul „Nr. 4” a avut ca variante de acțiune ipotezele: „Nr. 4B”, „Nr. 4C”, „Nr. 4D” și „Nr. 4F”¹⁵. Planurile de operații pentru anii ulteriori (1932-1938) au fost realizate în concordanță cu previziunile din anii anteriori, forțele aveau misiunea de a executa manevre de acoperire. Planurile de operații pentru anul 1938, ce se refereau la modul de acțiune la frontiera de est au fost: „Cantemir”¹⁶, „Dragoș”¹⁷ și „Ștefan”¹⁸.

Planurile impuneau trei elemente: 1. Acoperirea (modul de realizare, dispozitivul, repartitia forțelor și mijloacelor în teatrul de operație); 2. Forțele principale (cuantumul și mobilizarea lor, dislocarea etc.); 3. Rezervele Marelui Cartier General.

Un rol important a fost acordat manevrei concepută, de obicei pe direcții interioare. Până în anii 1928-1929 frontul de Est a fost considerat principal, o agresiune sovietică fiind apreciată ca cea mai probabilă. După ce au eșuat la Conferința de la Viena și apoi la răscoala de la Tatar Bunar, forurile militare sovietice au dislocat trei mari unități la frontiera cu România, dar au întocmit și un plan de operații al lui M. Frunze, care prevedea ocuparea României, Iosif Visarionovici Djukașvili Stalin și-a exprimat opinia privitoare la problema Basarabiei. Conform liderului sovietic rezolvarea acestei chestiuni trebuia făcută prin forță și folosind armele pentru „a aduna la un loc a tot ceea ce este rusesc”¹⁹.

După ce au fost restabilite relații diplomatice normale între București și Moscova, Marele Stat-Major a încetat să mai considere teatrul de est cel mai amenințat, iar un război cu U.R.S.S. ca improbabil. Această orientare a fost o eroare gravă a analiștilor și planificatorilor militari români, cât și a diplomației românești, care s-au lăsat înșelați de aparențe și iluzii, fiind victimele politicii duplicitate a Uniunii

¹¹ *Ibidem*, dos. nr. 1270, f. 40-45.

¹² *Ibidem*, dos. nr. 1301, f. 72-79.

¹³ *Ibidem*, dos. nr. 1323, f. 74-89.

¹⁴ *Ibidem*, dos. nr. 1375, f. 2-6.

¹⁵ *Ibidem*, f. 17-22.

¹⁶ *Ibidem*, dos. nr. 1583, f. 20-25.

¹⁷ *Ibidem*, dos. nr. 1623, f. 4-15.

¹⁸ *Ibidem*, dos. nr. 1640, f. 65-73.

¹⁹ Maria Georgescu, *România, Franța și securitatea europeană în anii '20, speranțe și iluzii*, Editura Militară, București, 2004, p. 160.

Sovietice. Deși oficial sovieticii duceau o politică de menținere a păcii și a statu-quo-ului european, ea pregătea pe ascuns planul de a anexa Basarabia. Edificator în acest sens este o hartă a Europei realizată din perspectiva sovietică în 1938, care cuprindea Basarabia în granițele U.R.S.S. După remilitarizarea Rhenaniei* și sfârșitul acordurilor de la Locarno, U.R.S.S. nu mai putea fi interesată de recunoașterea integrității teritoriale a unui stat cu un potențial militar inferior, așa cum era România. Această intenție sovietică ar fi trebuit sesizată, pentru că Moscova va respinge orice inițiativă românească de a semna un tratat de asistență mutuală.

România considerată „o stână carpatică la un vad de lupi”²⁰, după expresia istoricului Gheorghe Brătianu, trebuia să-și gândească realizarea securității sale într-un mod pragmatic, în care dimensiunea militară a fost este și va rămâne semnificativă.

THE IDEAS OF THE ROMANIAN HIGH COMMANDMENT
REGARDING THE SITUATION AT THE EASTERN BORDER
(1919-1939)

Abstract

The making of the Big Romania forced the Romanian army as well as the other components of the national system of defense to find defensive methods and techniques. Thus the General Staff of the Romanian Army and the governments structured and organized the security system, as well as the military and political alliances in order to fulfill this desideratum. The main goal was to prevent and reject any aggression coming from the outside. It is important to be mentioned the fact that the Romanian diplomats signed agreements and created regional security systems that helped the leadership of the army to elaborate the necessary defensive plans.

* Pe 7 martie 1936, Adolf Hitler a ordonat trupelor germane să ocupe zona demilitarizată a Rhenaniei.

²⁰ Petre Otu, Constantin Botoran, *op. cit.*, p. 180.